

Olli Riikonen

Eduskunnan hallintovaliokunnan kuuleminen 15.11.2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 21 ja 47 §:n muuttamisesta

Lausunto kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain muuttamisesta

Käsiteltävänä olevassa lakiesityksessä on kyse peruspalvelujen valtionosuuslain rutiinimaisesta vuosimuutoksesta, millä ei ole mainittavaa merkitystä kuntien talouteen.

Kuntaliitolla ei ole huomautettavaa pykälämuutosten tekniseen toteutukseen.

Kuntien valtionosuudet laskevat 7 % ja verotulot 5 % - kuntien verorahoitus kutistuu miljardilla vuonna 2024

Käsittelyssä olevan lakiesityksen alla hautautuu pääasia eli kuntien valtionosuuksien ja verotulojen ensi vuonna tapahtuva romahdus. Kuntien valtionosuudet ovat ensi vuonna yhteensä 3,3 miljardia euroa, mikä on 250 miljoonaa eli seitsemän (7) prosenttia vähemmän kuin tänä vuonna. Tässä luvussa on huomioitu VM:n peruspalvelujen valtionosuus, veromenetysten korvaus ja opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuus. Puhdas peruspalvelujen valtionosuus laskee noin 10 prosenttia, kuten esitystekstissäkin selostetaan.

Vaikka suurin sote-uudistuksen aiheuttama muutos tapahtui viime vuodesta tähän vuoteen, niin kuntien valtionosuudet leikkautuvat siis rajusti edelleen myös ensi vuonna. Muutosten taustalla on sote-uudistuksen rahoitusmalli ja siirtolaskelmien lopullinen valmistuminen. Vuosien 2023-24 muutosta selittää erityisesti se, mikä oli kuntien ja yksittäisen kunnan vuoden 2022 toteutunut sote-kustannus suhteessa talousarvioon. Keskimäärin talousarviot ylittyivät roimasti ja sote-kustannukset kasvoivat koko maan kunnissa vuodesta 2021 vuoteen 2022 noin seitsemän (7) prosenttia.

Kuntien kesken erot ovat suuria. Eräänä sote-uudistuksen ennakoimattomana sivuvaihtuksena peräti kymmenen kunnan valtionosuudet ovat ensi vuonna kokonaisuudessaan miinuksella eli ne joutuvat maksamaan valtiolle rahoitusta omista verotuloistaan. Mukana ovat mm. Kouvolan, Haminan ja Kemin kaupungit.

Samaan aikaan myös kuntien omat verotulot pienenevät tähän vuoteen verrattuna Kuntaliiton arvion mukaan viisi (5) prosenttia eli 730 miljoonaa euroa. Osa tästä johtuu ns. verohännistä, jotka parantavat kuntien tämän vuoden verotilityksiä, mutta joka tapauksessa kuntien verorahoitus (verot ja valtionosuudet yhteensä) heikkenevät siis vuonna

2024 verrattuna kuluvaan vuoteen kaikkiaan noin miljardilla eurolla. Tämä vastaa koko maan tasolla yhden kunnallisveroprosentin tuottoa. Kuntien taloudellinen asema kiristyy ja vaikeutuu kokonaisuutena. Kuntien väliset erot ovat suuria ja kymmenillä kunnilla talouden tasapainotustarve on enemmän kuin kahden tuloveroprosentin tuotto.

Kuntien rahoitusmalli on sote-uudistuksen jakojäännös - kunnilla on oikeus rahoitukseen, joka vastaa kuntien nykyisiä tehtäviä

Sote-uudistuksen rahoitusmalli rakennettiin tavalla, jonka seurauksena kuntien rahoituksesta tuli julkisen talouden jakojäännös. Kuntien rahoitus ei rakennu nyt kuntiin jäljelle jääneiden tehtävien mukaan, vaan se rakentuu niistä tuloista, jotka jäivät vähennyslaskun tuloksena jäljelle. Valtionosuusjärjestelmän peruslogiikka muuttui olennaisesti ja ymmärrettävyys ja hyväksyttävyys on heikko, kun valtionosuuksia määräytymisessä juuri uudistusta edeltävät kunnan sote-kustannukset heijastuvat toistaiseksi pysyvästi kunnan valtionosuuksiin. Sote-uudistuksen tasauserillä on hallitseva rooli erittäin monien kuntien valtionosuuksissa joko lisäävänä tai niitä leikkaavana tekijänä.

Verotulojen puolella sama ilmiö näyttäytyy kuntien suhteellisten verotuserojen repeämisinä: Samoista palveluista voidaan maksaa korkeimman veroprosentin kunnassa tänä vuonna 2,5-kertaista kunnallisveroa (ääripäät 4,36 ja 10,86), kun viime vuonna korkeimman ja matalimman kunnallisveron ero oli 1,38-kertainen (ääripäät 17 ja 23,50).

Kuntien peruspalvelujen valtionosuusjärjestelmän uudistus on laitettu liikkeelle kunni-anhimoisella aikataululla. Kuntien rahoitusjärjestelmää on uudistuksessa tarkasteltava peruspalvelujen valtionosuuksia laajemmin ja niin, että valtiolta kunnille tuleva rahoitus perustuu kuntien nykyisiin tehtäviin ja myös kuntien omavastuu palveluiden rahoittamisesta on ymmärrettävä ja täyttää perustuslain vaatimukset.

Olli Riikonen

SUOMEN KUNTALIITTO